

Magdalena WOŹNICZKO

Uczelnia Warszawska im. Marii Skłodowskiej-Curie w Warszawie

Tadeusz JĘDRYSIĄK

Stowarzyszenie Przewodników Warszawskich
im. Adama Jarzębskiego w Warszawie

WPLYW WYDARZEŃ KULTURALNYCH W MUZEACH SKANSENOWSKICH W POLSCE NA ROZWÓJ RUCHU TURYSTYCZNEGO – BADANIA WŁASNE

Wprowadzenie

Współcześnie zmiany społeczno-kulturowe, w szczególności te, które odnoszą się do sektora czasu wolnego, spowodowały wzrost zainteresowania turystyką kulturową. Jest to związane ze wzrostem przeciętnego wykształcenia społeczeństw oraz z większym zapotrzebowaniem na nietypowe formy spędzania czasu wolnego polegające na interaktywnym kontakcie z historią, sztuką czy architekturą oraz bazujące na chęci poznania dziedzictwa kulturowego. Turyści poszukują przede wszystkim nowych, nietypowych i niepowtarzalnych form spędzenia wolnego czasu (JĘDRYSIĄK, WOŹNICZKO 2015).

Potencjałem do wykorzystania stało się lokalne dziedzictwo kulturowe, a kierunki jego udostępniania i upowszechniania są sposobem na ożywienie nie tylko lokalnego ruchu turystycznego. Nowy rozkwit pojawia się także przy organizowaniu imprez w muzeach skansenowskich. Stając wobec

wyzwań współczesnego świata placówki te dostosowały swoją ofertę, proponując nowe, interaktywne atrakcje. Coraz większe uznanie zyskuje to, co pozornie wydaje się być autentyczne, czyli odtwarzanie życia dawnych mieszkańców wsi (BRZEZIŃSKA 2009).

Obecnie muzea skansenowskie realizują, szczególnie w sezonie wiosenno-letnim, programy edukacyjne i folklorystyczne, takie jak pokazy dawnego rzemiosła (np. szewstwa, plecionkarstwa), wyrobów rękodzielniczych (pokazy: haftu i koronki, tkactwa, rzeźby itd.), kapel ludowych (m.in. widowiska obrzędowe, koncerty) czy tradycyjnych zajęć ludności (np. pokazy: prania i maglowania bielizny, ręcznego piłowania drewna, przędzenia wełny na kołowrotku, powroźnictwa). W trakcie imprez plenerowych przygotowywane są również pokazy przypominające dawne sposoby pozyskiwania, przetwarzania oraz konserwowania, a także przechowywania produktów żywnościowych oraz przyrządzania potraw regionalnych. Organizowane są także prezentacje tradycyjnych potraw wiejskich wraz z degustacją, przygotowywane najczęściej przez regionalne Koła Gospodyń Wiejskich oraz indywidualne gospodynie prowadzące gospodarstwa agroturystyczne (WOŹNICZKO, JĘDRYSIAK, ORŁOWSKI 2014).

Zdaniem wielu autorów polskie muzealnictwo skansenowskie jest w Europie wysoko cenione za niezwykłą pieczołowitość w odtwarzaniu wnętrza poszczególnych obiektów. Na specjalną uwagę zasługuje wyposażenie chat. Tworzy ono specyficzny nastrój i aurę otaczającą zwiedzającego. Obiekty i eksponaty zgromadzone w muzeum skansenowskim mają wartość jako źródła historyczne ułatwiające poznanie kultury ludowej. Nie są one wrywane z kontekstu, jakim jest dom, zagroda czy przyroda. Odczuwa się tu bardzo żywo kontakt z przeszłością, dzięki bezpośredniemu i szczegółowemu jej ukazaniu. Organizowane na terenach muzeów skansenowskich plenerowe imprezy festynowe i folklorystyczne, z prezentacją ginących zawodów, zyskują dodatkowo dzięki autentyczności otoczenia (ORŁOWSKI, WOŹNICZKO 2007).

Celem pracy jest przeprowadzenie analizy i dokonanie oceny wpływu wydarzeń edukacyjno-kulturowych organizowanych w muzeach na wolnym powietrzu w Polsce na rozwój ruchu turystycznego na podstawie badań własnych.

Zakres pracy objął:

- przedstawienie muzeów skansenowskich w Polsce i ich roli w zachowaniu dziedzictwa kulturowego;
- ukazanie form wydarzeń edukacyjno-kulturowych organizowanych w muzeach skansenowskich w Polsce;

- przeprowadzenie badań własnych dotyczących czynników wpływających na rozwój ruchu turystycznego w wybranych polskich muzeach skansenowskich i zaprezentowanie wyników.

W realizacji celu badawczego wykorzystano metodę analizy źródeł wtórnych, obejmujących informacje dostępne w krajowej literaturze przedmiotu, a także drugie źródło informacji, jakim były badania pierwotne. Materiał empiryczny zebrano drogą ankietowej metody pomiaru pośredniego przy użyciu, opracowanego specjalnie na potrzeby realizowanego badania, kwestionariusza ankiety wysyłanego drogą e-mailową. Kwestionariusz ankiety przeznaczony był dla osób zarządzających muzeami na wolnym powietrzu w Polsce.

Muzea skansenowskie w Polsce i ich rola w zachowaniu dziedzictwa kulturowego

Muzeum na wolnym powietrzu powstaje przez przenoszenie obiektów na określone miejsce lub pozostawienie ich i zabezpieczenie na miejscu (*in situ*). Placówka dąży poprzez swoje ekspozycje do odtworzenia dawnych warunków życia i pracy oraz przemian społeczno-kulturowych (ŻYGULSKI 1982). J. CZAJKOWSKI (1984) określił muzeum na wolnym powietrzu jako placówkę dydaktyczno-wychowawczą organizowaną celowo na podstawach naukowych, z zabytkowych, typowych obiektów budownictwa i architektury oraz innych okazów związanych z tradycyjną kulturą wiejską, małomiasteczkową, robotniczą i dworską lub obiektów techniki i przemysłu.

Określenie „skansen” po raz pierwszy pojawiło się za sprawą szwedzkiego etnografa A. Hazeliusa, który w 1885 r. zakupił pierwszą wiejską chałtę i przeniósł ją do parku w Sztokholmie. Miejsce nazwał „skansen” od miejsca, na jakim zostało ulokowane, tj. na dawnych szańcach, które w języku szwedzkim nazywane są skansenami. Placówki muzealne z obiektami usytuowanymi na otwartej przestrzeni określane są jako muzea skansenowskie albo muzea na wolnym powietrzu.

Idea tworzenia muzeów skansenowskich jako formy ochrony zabytków liczy już ponad 100 lat. W Polsce po II wojnie światowej idea ta doczekała się znacznego rozwinięcia w postaci kilkudziesięciu różnego rodzaju muzeów na wolnym powietrzu. W 1970 r. funkcjonowało 13 muzeów skansenowskich typu etnograficznego oraz punktów ochrony *in situ*. W roku 1981

ich liczba wzrosła do 36, a w 1989 wynosiła już około 70 (ŚWIĘCH 2003). Muzea skansenowskie zrzeszają się w Stowarzyszeniu Muzeów na Wolnym Powietrzu (w 2014 r. w sumie 37 muzeów, w tym 23 są prawnymi członkami). W punktach skansenowskich znajdują się pojedyncze obiekty lub zespoły w postaci zagród chronionych w miejscu ich pierwotnej lokalizacji (tzw. obiekty *in situ*). W przyszłości punkty ochrony zabytkowej architektury wiejskiej mogą rozwinąć się w kolejne muzea na wolnym powietrzu (SIERACZKIEWICZ, ŚWIĘCH 1999).

Wyróżnia się trzy rodzaje muzeów na wolnym powietrzu (MIDURA 1972):

1. **Muzeum wsi** – nazwy tej używa się w odniesieniu do takich rozwiązań, które zakładają zrekonstruowanie tradycyjnego układu wsi i zamierzają prezentować w sposób możliwie pełny zarówno kulturę ludową, jak i problemy społeczno-gospodarczego oraz technicznego rozwoju gospodarki rolnej. Jeśli muzeum planuje budowę sektora małomiasteczkowego, stosowana jest nazwa **muzeum kultur ludowych**. Określenie to ma uzasadnienie również wtedy, gdy muzeum obejmuje swoim zasięgiem kilka regionów etnograficznych.
2. **Muzeum budownictwa ludowego** – taka nazwa występuje wówczas, jeśli głównym celem ekspozycji jest pokazanie różnych typów architektury ludowej jednego lub kilku regionów etnograficznych.
3. **Park etnograficzny** – nazwa ta jest zarezerwowana dla wszystkich typów pośrednich, w których podstawowym założeniem kształtującym program merytoryczny jest kompozycyjnie dowolna forma prezentacji architektury ludowej w plenerze.

W Polsce najstarszym muzeum na wolnym powietrzu jest Kaszubski Park Etnograficzny we Wdzydzach Kiszewskich. Powstał w 1906 r. dzięki małżeństwu Teodory i Izydora Gulgowskich, którzy zakupili podcieniowy dom i wyposażyli go w tematyczne meble oraz sprzęty. Założyli także warsztaty plecionkarstwa, rzeźby ludowej oraz szkołę haftu. W okresie międzywojennym utworzono w Nowogrodzie Łomżyńskim Skansen Kurpiowski oraz muzeum skansenowskie w Olsztynku. Niestety podczas II wojny światowej te placówki uległy zniszczeniu.

Muzea skansenowskie stały się oazami przyrodniczo-kulturowego środowiska, gdyż prócz architektury wiejskiej charakterystycznej dla danego regionu etnograficznego, m.in. zagród chłopskich, obiektów budownictwa dworskiego, sakralnego, przemysłowego, z zaaranżowanymi wnętrzami, posadzono lub zasiano również roślinność. Placówki te są ważnym prze-

każnikiem tradycji regionalnych, odrębności kultury duchowej i materialnej, wiedzy o przeszłości, organizatorem działań zmierzających do kulturowania wartości. Ułatwiają one rozpoznanie własnego dziedzictwa kulturowego ludziom nieuświadomionym sobie tych elementów kultury. Muzeum skansenowskie jest żywą i barwną popularyzacją pracy oraz życia kulturalnego przodków. Rolą każdej placówki muzealnej jest dostarczenie wiedzy, zabawy, wypoczynku i przeżyć (JĘDRYSIAK 2010). Jego gość powinien czuć się tak, jakby znalazł się w prawdziwej wsi, wśród domostw, które na chwilę opuścił gospodarz.

O muzeach na wolnym powietrzu w przeszłości mówiono, iż są to obiekty „martwe”, które poza ekspozycją architektoniczną nie wnoszą żadnych nowych wartości. Sytuacja ta zmieniła się w latach 70. XX w. Wówczas coraz częściej zaczęto organizować różnego rodzaju imprezy na terenie muzeów skansenowskich. Uświadomiono sobie, iż sama stała ekspozycja nie wystarczy, aby stać się konkurencyjną placówką muzealną. Organizacja stałych lub regularnych imprez przyczynia się w bardzo dużym stopniu do zwiększenia liczby odwiedzających muzea skansenowskie. Trzeba pamiętać, że muzea na otwartym powietrzu, charakteryzują się dużą atrakcyjnością turystyczną, która decyduje o wielkości ruchu turystycznego i sile oddziaływania na świadomość turystów. Muzea skansenowskie mają charakterystyczną ekspozycję – wielotematyczną, funkcjonalną, tradycyjną, zmienną wraz z cyklem pór roku i towarzyszącą jej obrzędowość. Zwiedzanie muzeów jest we współczesnym świecie zjawiskiem społecznym, w którym biorą udział miliony ludzi. Ekspozycje muzealne i wydarzenia edukacyjno-kulturalne organizowane na terenie muzeów skansenowskich stały się jednym z ważniejszych walorów wzbudzających zainteresowania turystów XXI w. (JĘDRYSIAK 2009).

Formy wydarzeń związanych z dziedzictwem kulturowym odbywające się w muzeach skansenowskich jako element wpływający na ruch turystyczny

Doskonałym pretekstem do ożywienia muzeów skansenowskich stały się zwyczaje, obyczaje oraz obrzędy, w które obfituje polska tradycja. W ostatnich latach oferta turystyczna polskich muzeów na wolnym powietrzu staje się coraz bardziej atrakcyjna. Jednym z najbardziej popularnych „eventów” (wydarzeń), jakie odbywają się w placówkach skansenowskich,

jest tzw. żywy skansen, który przyciąga rzesze turystów. „Żywy skansen” jest interesujący z tego względu, iż odwiedzający mają możliwość nie tylko obserwacji codziennego życia mieszkańców wsi, ale przede wszystkim mogą brać aktywny udział w ich codziennych obowiązkach. Organizowane są pokazy funkcjonowania dawnych urządzeń, które w przeszłości były powszechnie przez społeczeństwo używane, np. do przygotowania pożywienia, sporządzania przetworów czy służące podczas prac polowych (ZAKRZEWSKA 2011).

Jednym z bardziej powszechnych produktów turystycznych tworzonych w oparciu o zasoby kultury ludowej w muzeach skansenowskich są **plenerowe imprezy folklorystyczne**. Podczas nich odbywają się pokazy, kiermasze, konkursy, wystawy, koncerty, widowiska folklorystyczne, oraz biesiady, festyny, festiwale. Różni są też odbiorcy imprez – innego typu imprezy odbywają się z przeznaczeniem dla mieszkańców danego regionu, a innego dla turystów. Imprezy dla mieszkańców to z reguły spotkania mające związek z kalendarzem obrzędowym, m.in.: spotkania andrzejkowe, mikołajkowe, bożonarodzeniowe, a także konkursy i przeglądy dorobku twórczości regionu (wieczorki poetycko-muzyczne, konkursy recytatorskie, konkursy grup kolędniczych czy przeglądy szkolnych zespołów regionalnych). Takie wydarzenia najbardziej przyczyniają się do zachowania dziedzictwa kulturowego oraz umacniania tożsamości kulturowej mieszkańców. Z kolei imprezy dla turystów, w przeciwieństwie do imprez organizowanych dla mieszkańców, mają formę komercyjną i często są urozmaicane przez jarmarki sztuki ludowej (pamiątki dla turystów) oraz pokazy ludowego rękodzieła (MOKRAS-GRABOWSKA 2009).

Zwiększona frekwencja w czasie folklorystycznych imprez plenerowych jest zauważalna we wszystkich muzeach skansenowskich w Polsce. Biorą w nich udział przede wszystkim indywidualni zwiedzający (ZACHARIASZ, ADAMCZAK 2005). Zdecydowana ich większość pojawia się tylko podczas takich imprez. Dlatego też muzea na wolnym powietrzu rozszerzyły ofertę organizowanych imprez, np. niektóre z nich wprowadziły na stałe do kalendarza imprez dodatkowe wydarzenia poza okresem letnim (od lipca do września) – w maju, czerwcu i październiku.

W ofercie turystycznej muzeów skansenowskich istotną rolę odgrywa także **prezentacja kuchni regionalnej**, która uwarunkowana jest specyfiką regionu geograficznego, obyczajami panującymi na danym obszarze, wyznawaną religią oraz ludową tradycją kulturową. Muzea udostępniają i przekazują dorobek kultury kulinarnej w sposób przystępny, poprzez organizowanie folklorystycznych imprez plenerowych związanych pośrednio

lub bezpośrednio z dziedzictwem kulinarnym obszarów wiejskich, z ekspozycjami stałymi i czasowymi w tle. Imprezy takie, z prezentacją typowych potraw regionalnych wywodzących się z wiejskiej kuchni oraz lokalnych produktów żywnościowych charakteryzujących się wieloletnią tradycją wytwarzania, cieszą się coraz większym zainteresowaniem wśród okolicznych mieszkańców oraz turystów krajowych i zagranicznych wypoczywających na obszarach wiejskich (ORŁOWSKI, WOŹNICZKO 2009).

Bardzo popularną formą aktywności proponowaną odwiedzającym muzea skansenowskie są **warsztaty**. Większość tematów warsztatów dotyczy ginących zawodów rzemieślniczych. Obecnie o tradycyjnym rzemiośle zwykle mówi się już w czasie przeszłym, dzisiaj zanika ono lub całkiem już go nie ma. Organizowane warsztaty dotyczą takich ginących zawodów, jak: garncarstwo, kowalstwo, wikliniarstwo, hafciarstwo. Warsztaty te odbywają się w dawnych pomieszczeniach, z wykorzystaniem starych technologii, co stanowi dodatkową atrakcję turystyczną. Przedmioty rękodzieła ludowego, często wymagające umiejętności i wiedzy, są materialnym świadectwem tożsamości kulturowej i gwarancją ciągłości kulturowej dla przyszłych pokoleń europejskiej wspólnoty (JĘDRYSIAK 2010).

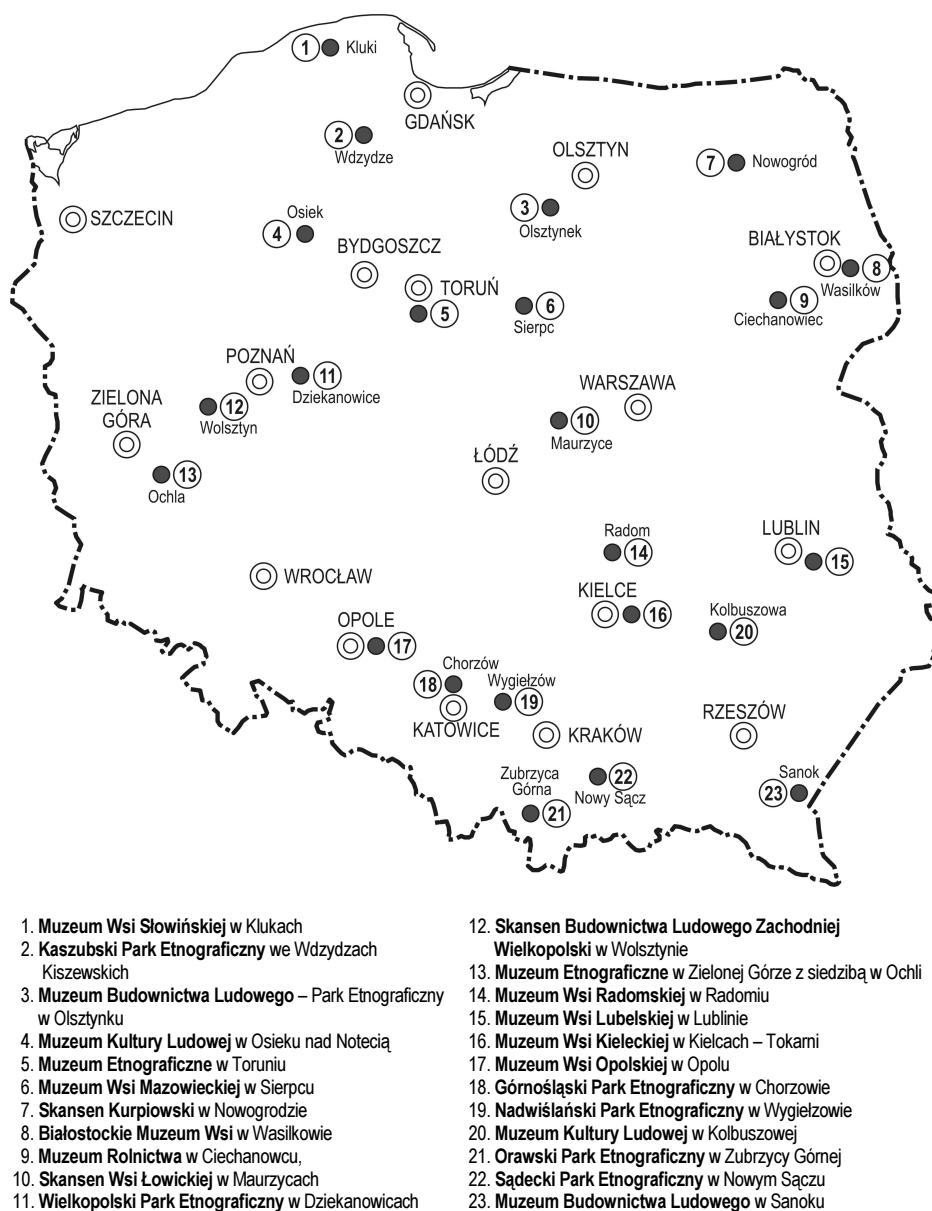
W ofercie edukacyjno-kulturalnej muzeów skansenowskich znajdują się też **lekcje muzealne**, głównie dla dzieci i młodzieży, które odbywają się w czasie wycieczek jednodniowych. Głównym ich celem jest przybliżanie materialnego i niematerialnego dorobku kulturowego dziedzictwa narodowego. Wpajanie od najmłodszych lat, w sposób dostosowany do potrzeb człowieka XXI w., nawyków i postaw odnośnie do uczestnictwa w kulturze buduje lokalną, regionalną, narodową tożsamość dzieci i młodzieży (ALEJZIAK 2011). Poszerzają ich wiedzę na temat historii i dziedzictwa kulturowego danego regionu, miasta i kraju, a także zapoznają z podstawowymi terminami i zjawiskami z zakresu sztuk plastycznych. Ponadto, sposób prowadzenia lekcji muzealnych w terenie, z wykorzystaniem walorów naturalnego środowiska, rozbudza zainteresowanie uczniów oraz mobilizuje ich do samodzielnej i bardziej aktywnej pracy. Różnorodne formy lekcji dostosowanych do poziomu rozwoju intelektualnego uczestników (np. zabawa, pokaz, warsztaty plastyczne, pogadanki, wykłady, prezentacje multimedialne, spotkania na ekspozycjach muzealnych) sprawiają, iż zajęcia są atrakcyjne i interesujące dla różnych grup wiekowych. Żaden, nawet najbarwniejszy opis nie zastąpi przeżyć, które powstają po wizualnym kontakcie z oryginalnym reliktem przeszłości. Proponowane tematy muzealnych spotkań korespondują z obowiązującym programem szkolnym, nie tylko go uzupełniając, lecz również w znaczący sposób poszerzając.

Czynniki wpływające na rozwój ruchu turystycznego w wybranych muzeach skansenowskich w świetle przeprowadzonych badań

W celu zdiagnozowania najważniejszych czynników wpływających na rozwój ruchu turystycznego w muzeach skansenowskich w Polsce, przeprowadzono własne badania w czerwcu 2014 r. Aby zachować reprezentatywność badań, wybrano 23 duże muzea na wolnym powietrzu, obejmujące swoim zasięgiem obszar całej Polski (rys. 1). Dobór próby badawczej był celowy. Podstawowym kryterium wyboru muzeów skansenowskich była ich wielkość i organizowanie wydarzeń edukacyjno-kulturalnych.

Narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety, który zawierał podporządkowany celowi badania zbiór pytań. Składał się z ośmiu pytań zamkniętych, w których respondenci mieli możliwość wyboru odpowiedzi spośród zasugerowanych w ankiecie. Ankieta skierowana była do gestorów muzeów skansenowskich w Polsce. Składała się z kilku części poruszających takie zagadnienia, jak:

- ogólne informacje o muzeum skansenowskim (czy jest czynne cały rok, rodzaje biletów – rodzinne, zniżkowe, czy istnieje lokal gastronomiczny na terenie muzeum, czy są serwowane dania kuchni regionalnej, możliwości dojazdu, parkowania czy noclegu);
- stopień wzrostu liczby odwiedzających muzeum skansenowskie w ostatnich latach;
- rodzaj wydarzeń kulturalnych organizowanych w muzeum skansenowskim;
- liczba plenerowych imprez cyklicznych odbywających się w muzeum skansenowskim w ciągu całego roku;
- typ imprez plenerowych cieszących się największą popularnością w muzeum skansenowskim; w celu oceny stopnia ważności wpływu rodzaju imprez zastosowano skalę pięciopunktową, gdzie 0 oznacza, że dany czynnik jest nieważny, 5 – bardzo ważny;
- liczba tematów lekcji muzealnych w ofercie edukacyjnej muzeum skansenowskiego oraz liczba tematów lekcji muzealnych dotyczących pożywienia;
- lista czynników, które wpływają w największym stopniu na podaż imprez odbywających się w muzeum na wolnym powietrzu; tu także zastosowano skalę pięciopunktową, gdzie 0 oznacza, że dany czynnik jest nieważny, a 5 – bardzo ważny.

Rysunek 1. Wybrane największe muzea skansenowskie w Polsce

Źródło: opracowanie własne

Otrzymano i zakwalifikowano do dalszego badania 17 poprawnie wypełnionych kwestionariuszy ankiet; 74% stanowiły uzyskane z powrotem.

W tab. 1 dokonano charakterystyki wydarzeń edukacyjno-kulturalnych organizowanych w 23 muzeach skansenowskich w Polsce, w których metodą ankietową przeprowadzono badania dotyczące ich wpływu na wielkość ruchu turystycznego. Na podstawie badań terenowych oraz dostępnych stron internetowych wybranych muzeów na wolnym powietrzu przedstawiono w tab. 1 przekrój ofert wydarzeń kulturalnych w nich odbywających się.

Frekwencja w muzeach skansenowskich w Polsce w 2013 r. wahała się w granicy 35–60 tys. osób rocznie. W porównaniu z zainteresowaniem nimi w latach 90. ubiegłego wieku obserwuje się tendencję wzrostową. A. STASIAK (1998)¹ podaje, iż w 1996 r. wynosiła ona 20–40 tys. osób rocznie. Za konkretny przykład może posłużyć frekwencja w Kaszubskim Parku Etnograficznym we Wdzydzach Kiszewskich, która w 2013 r. była na poziomie ponad 60 tys. uczestników, a w 1997 r. – około 50 tys.

W dalszej części zaprezentowano wyniki przeprowadzonych badań ankietowych wśród zarządzających muzeami skansenowskimi. Na podstawie pierwszego pytania ankiety dotyczącego ogólnych informacji o muzeach skansenowskich stwierdzono, że wszystkie placówki czynne są cały rok, a ponad połowa w swojej ofercie muzealnej posiada bilet rodzinny. W dniach organizowania imprez w 50% muzeów istnieje możliwość zakupu biletu zniżkowego dla odwiedzających. W ponad połowie badanych obiektów istnieją lokale gastronomiczne, w których są serwowane dania kuchni regionalnej. Prawie we wszystkich placówkach znajdują się parkingi dla samochodów osobowych, a także istnieje możliwość przenocowania na terenie muzeum skansenowskiego lub w jego pobliżu. Tylko do czterech badanych muzeów nie ma dojazdu środkami komunikacji publicznej.

¹ A. STASIAK (2000) w latach 1996–1997 przeprowadził badania ankietowe dotyczące wielkości, struktury i sezonowości frekwencji, a także zasięgu przestrzennego oddziaływania poszczególnych muzeów skansenowskich i rozproszenia miejsc zamieszkania indywidualnych zwiedzających.

Tabela 1. Wybrane duże muzea skansenowskie w Polsce z wykazem organizowanych w nich wydarzeń edukacyjno-kulturalnych

Muzeum skansenowskie, położenie i charakterystyka	Wydarzenia organizowane w muzeum skansenowskim
Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach, położone nad jeziorem Łebsko, 41 km na północny wschód od Słupska, w Słowińskim Parku Narodowym. Obiekty muzealne pochodzą z regionu Pomorza Zachodniego i Kaszub.	Muzeum jest tłumnie odwiedzane dzięki bardzo ciekawej ofercie edukacyjnej i organizowanym imprezom plenerowym. Do corocznych imprez plenerowych należy zaliczyć: „Czarne wesele” – wspólne kopanie torfu (od 1995 r. odbywające się 1–3 maja), „Festyn dziecięcy”, „Dni z muzyką i chlebem”, „W słowińskiej zagrodzie”, „Jesień się pyta, co lato zrobiło – pożegnanie lata w muzeum”. Do bogatej oferty edukacyjnej w formie lekcji muzealnych i warsztatów należy zaliczyć tematy: „Wokół kuchennego pieca, czyli co jedli Słowińcy”, „Elementy jadła na wsi słowińskiej i pomorskiej z przełomu XIX i XX w.”, „Dom, zagroda, wieś, czyli kto mieszkał w domach w kratę”, „Ziarno – mąka – bochen. Jak dawniej chleb pieczono”, „Utkać, uszyć, ozdobić, czyli jak powstawały stroje z malowanej skrzyni”, „Strój ludowy Słowińców”, „Wsi piękna, wsi spokojna”, „Skansen XXI wieku”, „Cztery pory roku w słowińskiej zagrodzie”, „Łowienie ryb, szycie sieci, kopanie torfu, czyli codzienne zajęcia Słowińców”. Mając na uwadze fakt, iż muzeum leży 40 km od najbliższego miasta, scenariusze lekcji muzealnych pomyślane są tak, by w muzeum można było spędzić kilka godzin. Są bogate w różnorodność zajęć i wyczerpująco przedstawiają temat (www.muzeumkluki.pl).
Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodory i Izzydora Gulgowskich we Wdzydzach Kiszewskich – wsi kaszubskiej na obszarze Wdzydzkiego Parku Krajo- brazowego. Pierwsze na ziemiach polskich muzeum na wolnym powietrzu (powstało w 1906 r.), region Kaszuby Centralne i Południowe oraz Kociewie.	Odbywają się pokazy wiejskich zajęć, dawnych zawodów, rzemiosł, sztuki ludowej, a także występy zespołów folklorystycznych. Wystawiane są prace rzemieślników i rękodzielników z Pomorza. Muzeum organizuje konkursy, lekcje muzealne, pokazy rzemiosła i sztuki ludowej, koncerty organowe, imprezy folklorystyczne m.in.: „Majówka” – w długi weekend majowy, widowisko obrzędowe „Ścinanie kani” – w 3. niedzielę maja, Dzień Dziecka – 1 czerwca, Jarmark Wdzydzki – w 3. weekend lipca (największa impreza folklorystyczna), Widowisko dożynkowe „Stoi byliczka na odłogu...” – 15 sierpnia, „Z motyką na bulwy” – w 3. niedzielę września (impreza plenerowa, poświęcona ziemniakowi – od zbioru po przyrządzanie potraw z niego, połączone z degustacją), odpusty – św. Dominika 4 lipca i św. Barbary 4 grudnia. W zabytkowym kościele odprawiane są nabożeństwa w niedziele i święta oraz z okazji uroczystości rodzinnych przez cały rok. Muzeum otwarte jest od lutego do października (www.muzeumwdzydze.gda.pl).
Muzeum Budownictwa Ludowego – Park Etnograficzny w Olsztynku, należy do najstarszych	Z organizowanych plenerowych imprez folklorystycznych należy wymienić m.in.: „Jarmark wielkanocny”, „Jarmark sztuki nie tylko ludowej”, „Skansen dzieciom”, „Tajemnica ciesiołki – pokaz historycznych technik budowlanych”, „Dni dawnych

w Polsce, zgromadzone zabytki obejmują regiony Warmii, Mazur, Powiśla, terenów byłej Pruskiej Litwy – Barcji, Sambii, Natangii oraz Małej Litwy.	rzemiosł”, „Moda z wiejskiej szafy”, „Żniwa w skansenie”, „Regionalne święto ziół”, Doroczne Targi Chłopskie, Dożynki Wojewódzkie, „Smaki ziemniaka”, Jarmark Wigilijny. Prowadzone są lekcje muzealne na temat budownictwa ludowego, ubioru ludowego, codziennej pracy i zajęć mieszkańców wsi. Do najpopularniejszych lekcji zalicza się malowanie na szkle oraz lepienie z gliny (www.muzeumolsztynek.com.pl).
Muzeum Kultury Ludowej w Osieku nad Notecią , wsi położonej na skraju Doliny Noteckiej, 40 km od Piły, zbiory muzealne obejmują region Krajna, Kociewia oraz Wielkopolski Północnej.	Na przełomie maja i czerwca w muzeum odbywa się festyn etnograficzno-archeologiczny. Prezentowane są tradycyjne zajęcia gospodarskie, rzemiosła wiejskie i pradtajowe techniki garncarskie. W pierwszą niedzielę czerwca organizowana jest plenerowa impreza cykliczna „Niedziela w skansenie”. W programie są: pokazy wiejskich zajęć gospodarskich i domowych, m.in. wyrób masła, kawy zbożowej, wypieki w piecu chlebowym, potrawy kuchni chłopskiej. Inną imprezą cykliczną jest „Pożegnanie lata” odbywające się w drugą niedzielę września, kończące letni sezon turystyczny. W jej programie są pokazy zajęć wiejskich ożywiających wnętrza chałup, przyrządzanie przetworów i potraw tradycyjnych, a także występy zespołów muzycznych. Oferta edukacyjna obejmuje tematy z zakresu archeologii, etnografii, historii oraz historii sztuki. Lekcje przeprowadzane są w oparciu o ekspozycje stałe oraz wystawy czasowe (www.muzeum.pila.pl).
Muzeum Etnograficzne im. prof. Marii Znamierowskiej-Prüfferowej w Toruniu , w muzeum są zabytki muzealne z regionu Kujaw, Kaszub Południowych, Kociewia, Borów Tucholskich, Ziemi Chełmińskiej i Dobrzyńskiej.	Jest to jedno z trzech największych muzeów tego typu w Polsce (po Warszawie i Krakowie). Siedzibą muzeum, od jego powstania, jest dawny Arsenał artyleryjski z 1824 r. (jeden z elementów twierdzy toruńskiej). Przy muzeum znajduje się Park Etnograficzny. Toruńskie muzeum skansenowskie to jedyna tego typu ekspozycja w Polsce znajdująca się w ścisłym centrum miasta. Odbywają się tam liczne wystawy, imprezy folklorystyczne festiwale, m.in. Międzynarodowe Spotkania Kapel Ludowych czy „Święto piernika”. Muzeum posiada bardzo bogatą ofertę tematyczną lekcji muzealnych (www.etnomuzeum.pl).
Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu , położone nad rzeką Sierpnicą, reprezentuje region Mazowsza Północno-Zachodniego. Muzeum zachwyca przepięknymi zagrodami i wnętrzami oraz urozmaiconym terenem. Plenery wykorzystano w wielu filmach, m.in. <i>Pan Tadeusz</i> czy <i>Ogniem i mieczem</i> .	We wnętrzach chałup i budynkach gospodarczych aranżowane są zajęcia wiejskie związane z domem i gospodarstwem, m.in. zbiór i wirowanie miodu, zbieranie i suszenie ziół, wypłatanie wianków na oktawę Bożego Ciała, Zielone Świątki, wypiek chleba, wyrób twarogu, kiszenie kapusty. Z imprez plenerowych organizowane są: „Niedziela Palmowa w skansenie”, „Gry i zabawy wielkanocne”, „Miodobranie w skansenie”, „Żniwa w skansenie” (na polanie odbywa się kiermasz chleba i pieczywa obywatelskiego), „Wykopki w skansenie” (pokazy prac polowych związanych z ziemniakami i przetwórstwem tradycyjnych produktów, np. kiszenie kapusty i ogórków, wyrób masła w kierzynce i jego degustacja z chlebem wiejskim). Oferta edukacyjna zawiera wiele propozycji lekcji muzealnych, pokazów, warsztatów, a także pakietów edukacyjnych dla dzieci i młodzieży szkolnej. Muzeum jest czynne cały rok (www.mwmskansen.pl).

Skansen Kurpiowski im. Adama Chętnika w Nowogrodzie, położony na skarpie nad Narwią, jest drugim najstarszym muzeum budownictwa ludowego w Polsce, obiekty muzealne pochodzą z regionu Kurpi i Puszczy Zielonej.	W okresie letnim na terenie skansenu odbywają się imprezy folklorystyczne prezentujące bogatą kulturę kurpiowszczyzny. Od 1995 r. odbywa się corocznie święto św. Rocha (17 sierpnia). Ta barwna impreza plenerowa prezentuje kulturę kurpiowską na tle ludowej twórczości artystycznej, obyczajów i tradycji innych regionów folklorystycznych Polski. Składają się na nią: występy ludowych zespołów pieśni i tańca, pokazy tradycyjnych rzemiosł i wytwórczości ludowej, gry i zabawy zręcznościowe oraz sprzedaż wyrobów artystycznych i regionalnych przysmaków. Lekcje muzealne i warsztaty prowadzone w skansenie dotyczą m.in.: kopania i obróbki kurpiowskiego bursztynu, lnu – czesania, miedlenia i tkania, wyrobu palm wielkanocnych i pisanek, historii Kurpi Zielonych i gwary kurpiowskiej, prania i maglowania – higieny na wsi kurpiowskiej, gier i zabaw wiejskich, kuchni kurpiowskiej (www.skansenkurpiowski.republika.pl).
Białostockie Muzeum Wsi w Wasilkowie, położone na obrzeżach Białegostoku, którego wszystkie zabytki są rozmieszczone na tarasach rzeki Supraśl, wkomponowane w krajobraz, reprezentują regiony: białostocki, łomżyński i wschodniej Suwalszczyzny.	Muzeum organizuje festyny etnograficzne, warsztaty śpiewu tradycyjnego, warsztaty tańców tradycyjnych, wiele imprez plenerowych dla dzieci i młodzieży szkolnej, np. „Kraszanki”, „Gwiazdka w skansenie”. Z corocznych imprez plenerowych organizowanych w muzeum należy wymienić: Zielone Świątki, „Dożynki w skansenie”, „Smaki Podlasia”, „Sobótka w skansenie” czy „Podlaskie ziołami pachnące”. Muzeum oferuje także lekcje muzealne o zróżnicowanej tematyce związanej z dawnym gospodarstwem wiejskim, pracami domowymi, rzemiosłem, sztuką, zwyczajami i obrzędowością ludową (bialostockie.muzeumwsi.pl).
Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu, położone w zespole pałacowo-ogrodowym z połowy XIX w., zbiory muzealne obejmują region Wschodniego Mazowsza i Podlasia.	Muzeum jest organizatorem wielu interesujących imprez, plenerów artystycznych i koncertów o zasięgu ponadlokalnym, mających wieloletnie tradycje. Do imprez stałych należą: Niedziela Palmowa, Jarmark św. Wojciecha (nawiązujący do tradycyjnych jarmarków w Ciechanowcu), „Zajazd wysokomazowiecki – szlachty – historia na żywo”, „Podlaskie święto chleba”, „Wykopki pod wiatrakiem” (impreza prezentująca prace polowe, zbiór ziemniaków oraz pokaz przyrządzanych potraw z ziemniaków połączonych z ich degustacją), „Konkurs na najlepiej zachowany zabytek wiejskiego budownictwa drewnianego w województwie podlaskim”, „Konkurs gry na instrumentach pasterskich im. Kazimierza Uszyńskiego”. W trakcie organizowania imprez plenerowych są zapraszani na teren muzeum twórcy ludowi, kupcy, rzemieślnicy, ogrodnicy. Można kupić produkty i potrawy regionalne. Występują zespoły folklorystyczne, kapele, muzycy. Odbywają się także pokazy i prezentacje, m.in.: pokaz pracy kowala w zabytkowej kuźni, pokaz pracy młyna wodnego z XIX w., pokaz wędzenia kiełbas w zabytkowej wędzarni dworskiej. Oprócz typowych lekcji muzealnych Dział Tradycji Zielarskich organizuje również zajęcia pozalekcyjne, w czasie których młodzież szkolna ma możliwość

	zetknięcia się z problematyką botaniczną na zasadzie gry i zabawy (www.muzeumrolnictwa.pl).
Skansen Wsi Łowickiej w Maurzycach , wsi położonej 7 km od Łowicza, swoimi zbiorami muzealnymi obejmuje region terenu historycznego Księstwa Łowickiego, zamieszkiwanego przez Książaków.	Organizowane są ciekawe pokazy i warsztaty rzemiosła ludowego: wycinankarstwa, kwiatów bibułkowych (charakterystycznych dla regionu róż i maków), hafciarstwa i garncarstwa. Można podejrzeć twórców ludowych przy pracy oraz zakupić ich oryginalne wyroby, wybrać się na przejażdżkę bryczką, skosztować regionalnej kuchni oraz wziąć udział w wielu atrakcyjnych konkursach. Corocznie w muzeum odbywają się „Biesiady łowickie”, w których uczestniczą zespoły folklorystyczne z różnych regionów Polski (muzeum.low.pl/skansen.htm).
Wielkopolski Park Etnograficzny w Dziekanowicach , jeden z największych w Polsce i w Europie skansenów. Znajduje się nad wschodnim brzegu Jeziora Lednica oraz na pięciu wyspach na tym jeziorze. Zabytki muzealne pochodzą z regionu Wielkopolski.	Corocznie organizowanych jest wiele imprez plenerowych, m.in.: 1–3 maja „Majówka nad Lednicą” (podczas której są spotkania z rzemieślnikami, przybliżającymi techniki swojej pracy oraz prezentującymi wykonane wyroby – wiejskie przedmioty codziennego użytku i ozdoby). Odbywają się też pokazy wyrobu tradycyjnych produktów i potraw, w 1. niedzielę lipca „Żywy skansen” (impreza przybliży tradycyjne rzemiosła – garncarstwo, garbarstwo, szewstwo; rękodzieło – rzeźbę w drewnie, plecionki ze słomy, wycinanki z papieru, hafty; zajęcia gospodarskie i domowe – przędzenie na kołowrotku i przęślicy, tkanie na krosnach, ubijanie masła, pieczenie chleba, wyciskanie soku z czereśni itp.), w 2. niedzielę września „Pożegnanie lata” (impreza służy pokazom dawnych prac gospodarskich, rzemieślniczych i rękodzielniczych związanych z porą jesienią i przygotowaniem do zimy). Dla szkół jest przygotowana bardzo bogata oferta edukacyjna, a zajęcia odbywają się w najciekawszych przyrodniczo miejscach parku i w odpowiednio przygotowanych pomieszczeniach (www.lednicamuzeum.pl).
Skansen Budownictwa Ludowego Zachodniej Wielkopolski w Wolsztynie , ok. 800 m od centrum miasta, na zachodnim brzegu Jeziora Wolsztyńskiego, zabytki reprezentują region Zachodniej Wielkopolski.	W oryginalnych wnętrzach starych chat odbywają się liczne imprezy folklorystyczne, a także warsztaty i lekcje muzealne. Tematyka warsztatów i lekcji jest bardzo bogata, m.in.: wielkopolskie zwyczaje wielkanocne, bożonarodzeniowe, tradycyjne ozdoby choinkowe, „Gdzie pszczoły, tam miód” (uczestnicy lekcji zapoznają się z historią bartnictwa i pszczelarstwa w Wielkopolsce), omówienie tradycyjnego wikliniarstwa i wiele innych. Odbywają się tu pokazy kowalstwa, tkactwa, plecionkarstwa, przędzenia i hafciarstwa (www.muzea-wolsztyn.com.pl).
Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze z siedzibą w Ochli , wsi koło Zielonej Góry, ekspozycja muzealna pochodzi z regionu kultury pogranicza polsko-niemieckiego (Zachodnia Wielkopolska, Wschodnie Łużyce, Lubuskie, północ Dolnego Śląska).	Muzeum ma bardzo bogaty kalendarz tematycznych imprez plenerowych (m.in.: „Kaziuki”, „Święto miodu i wina”, „Ginące zawody”), w którym w większości towarzyszą stałe punkty programowe: jarmark rękodzieła ludowego i artystycznego, występy kapel i śpiewaków ludowych, zespołów folklorystycznych, przejażdzy bryczką. Prowadzone są lekcje muzealne zatytułowane „Szkola pod strzechą”, które cieszą się dużym zainteresowaniem. Muzeum oferuje programy edukacyjne na temat tradycyjnych zajęć w dawnym gospodarstwie chłopskim, tradycyjnych rzemiosł wiejskich, plastyki obrzędowej i zwyczajów

	mieszkańców wsi oraz współczesnego rękodzieła artystycznego (www.muzeumochla.pl).
Muzeum Wsi Radomskiej w Radomiu , jedno z najciekawszych w Polsce, położone na obrzeżach miasta, zbiórki muzealne obejmują region radomski – dzieje budownictwa i historia życia wsi.	Muzeum co roku organizuje kilka plenerowych festynów związanych ze starymi obrzędami. Cykliczne imprezy odbywające się w muzeum to: Święto Matki Boskiej Gromnicznej, Niedziela Palmowa, Boże Ciało, Dzień Dziecka, „Żniwa”, „Ginące zawody”, „Festyn piwowarstwo”, „Święto chleba”, „Festiwal ziemniaka”. Muzeum prowadzi lekcje muzealne z kilkunastu tematów z zakresu dziedzictwa kulturowego (m.in.: „Skąd jesteś”, „Higiena naszych przodków”, „Budownictwo ludowe radomskiego”, św. Katarzyna i św. Andrzej, „Legenda o św. Mikołaju”, „Z kufra prababci – czyli strój i tkanina regionu radomskiego”, „Lekcja kaligrafii”, „Od ziarenka do bochenka”) (www.muzeum-radom.pl).
Muzeum Wsi Lubelskiej w Lublinie , muzeum mieści się w dzielnicy miasta – Sławni, przy trasie Lublin – Warszawa. Obiekty muzealne pochodzą z regionu Wyżyny Lubelskiej, Roztocza, Polesia Lubelskiego, Podlasia, Mazowsza, Kotliny Sandomierskiej.	Z cyklicznych imprez plenerowych do ciekawych należy zaliczyć: „Z rosą i kosą. Sianokosy w skansenie” (prezentowane są tradycyjne sposoby koszenia łąk za pomocą dawnych narzędzi, sceny wyznaczania działek dla kosiarzy, posiłku i odpoczynku), „Żniwowanie w skansenie” (wydarzenie muzealne prezentujące tradycyjny gospodarski sprzęt – sierp, kosa, żniwiarka, ze sceną posiłku żniwiarzy). Odbywają się pokazy zanikających rzemiosł, zajęcia edukacyjne i imprezy kulturalne nawiązujące do faz roku gospodarsko-obrzędowego na wsi, m.in.: Niedziela Palmowa, „Pokaz orki konnej i wiosennych prac polowych”, „Dzień wiatraka”, „Poświęcenie pól”, „Noc św. Jana w skansenie”, „Jarmark koński po św. Janie”, uroczysta msza św. z procesją związana z odpustem na Matki Boskiej Zielnej 15 sierpnia, „Dożynki dworskie”, „Z zagrody na jarmark do miasteczka”, „Jarmark koński po św. Idzim”, „Pokazy tradycyjnego i nowoczesnego wykorzystania koni roboczych”, „Wykopki kartoflane”, „Obieraczki kapuściane”. Muzeum posiada także bardzo bogatą ofertę edukacyjną dla dzieci i młodzieży (www.skansen.lublin.pl).
Muzeum Wsi Kieleckiej w Kielcach – Tokarni , składa się z dwóch części: ekspozycji na wolnym powietrzu w Tokarni (gm. Chęciny) oraz w dworku Laszczyków w Kielcach, gdzie odbywają się wystawy czasowe. Zbiory muzealne związane są z regionem kieleckim – obszar województwa świętokrzyskiego.	Organizowane są imprezy festynowe i folklorystyczne związane z charakterem parku etnograficznego – np. „Wytopki ołowiu”, Świętokrzyski Jarmark Agroturystyczny, „Obrzędy żniwne”, „Święto chleba”, „Hubertus świętokrzyski” (efektowny pokaz tradycji łowieckiej, na który składają się: widowiskowa gonitwa za lisem, pokaz drapieżnych ptaków oraz umiejętności psów myśliwskich, degustacja pieczonego dzika, a także koncert muzyki myśliwskiej), występy zespołów folklorystycznych, obrzędowych i folkowych, prezentacja rzemiosł. Muzeum ma bardzo bogatą ofertę edukacyjną w ciągu całego roku. Z ciekawszych tematów należy wymienić: „Strój ludowy jako wyznacznik tożsamości regionalnej”, „Kapliczki przydrożne na Kielecczyźnie”, „Kraszanki, pisanki, cukrowe baranki – Wielkanoc w kulturze ludowej”, „My się zimy nie boimy” – zabawy na śniegu, „Nalejcie wosku na wodę... – katarzynki i andrzejki

	w tradycji ludowej”, „Jak żyły dzieci na dawnej wsi. Dawne gry i zabawy ludowe” (www.mwk.com.pl).
Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu , ok. 5 km za miastem, swoimi zabytkami muzeum obejmuje region Śląska Opolskiego, szczególnie subregion centralny (opolski) i północno-wschodni (oleski).	Od wielu lat jest organizatorem imprez plenerowych promujących i popularyzujących grupy obrzędowe, rodzimy folklor, twórczość ludową oraz rzemiosło. Każdego roku organizowane są cztery małe i duże imprezy plenerowe. Lekcje muzealne dotyczą m.in. tematów takich, jak: zwyczaje świąt wielkanocnych, opolska porcelana, ginące zawody, malowanki na szkle, zabawy ludowe, ozdoby choinkowe, zwyczaje Bożego Narodzenia (www.muzeumwsiopolskiej.pl).
Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie , zlokalizowany na terenie południowo-zachodniej części Parku Kultury i Wypoczynku w Chorzowie, drewniane obiekty reprezentują część regionu Górnośląska oraz Zagłębia Dąbrowskiego.	Odbывают się warsztaty i pokazy tradycyjnego rzemiosła ludowego: ceramika, kowalstwo, pszczelarstwo, rzeźbiarstwo, tkactwo, wikliniarstwo, a także doroczne przeglądy zespołów folklorystycznych oraz m.in. „Dzień miodu”, „Dzień chleba”, „Dożynki”, „Dzień kartofla”, „Smak śląski”, „Jarmark produktów tradycyjnych”, „Święto ziół”. Prowadzone są lekcje muzealne dla dzieci i młodzieży. Ich tematyka jest bardzo zróżnicowana: „Elementarz mojego pradziadka”, „Zwyczaje wielkanocne”, „Sobótki świętojańskie”, „Wróżby andrzejkowe”, „W starej szkole”, „Strachy śląskie” (muzeumgpe-chorzow.pl).
Nadwiślański Park Etnograficzny i Zamek Lipowiec w Wygielzowie , znajdujące się zbiory muzealne dotyczą kultury ludowej wsi i małych zachodnich Krakowian.	Najbardziej atrakcyjną i prestiżową formą działalności kulturalnej jest Festiwal Muzyki Kameralnej i Organowej organizowany od 20 lat na przełomie sierpnia i września. Imprezy to m.in. coroczny konkurs potraw regionalnych, „Przy chłopskim stole”, „Powiatowe święto miodu”, „Miodobranie pod Lipowcem” (konkurs pasiek), coroczny „Złot wiedźm i czarownic” – impreza na zamku Lipowiec, tradycyjny odpust „Pod czerwoną jarzębiną”. Lekcje muzealne dotyczą tematów: „Papier ręcznie czerpany”, „Plastyka obrzędowa i zwyczaje świąt Bożego Narodzenia”, „Nie święci garnki lepią”, „Od ziarna do chleba”, „Jak to ze lnem było”, „Życie codzienne dawnych mieszkańców wsi i małych miasteczek”, „Plastyka obrzędowa świąt wielkanocnych”, „W szkole naszych dziadków” (www.mnpe.pl).
Muzeum Kultury Ludowej w Kolbuszowej , położone na obrzeżach miasta, w którym zgromadzono obiekty z regionu zamieszkanego przez Lasowiaków i Rzeszowiaków.	Organizowane cykliczne folklorystyczne imprezy plenerowe to m.in.: „Prezentacje twórczości ludowej Lasowiaków i Rzeszowiaków”, „Co niedzielę w zagrodzie”, „Od wschodu do zachodu słońca”. Od kilku lat organizowany jest Przegląd Widowisk Kolędniczych. Odbывают się: lekcje muzealne dla dzieci i młodzieży, nauka różnych sposobów wykonywania kwiatów z bibuły, Ludowy Kiermasz Wielkanocny, prezentacje twórczości ludowej (www.muzeum.kolbuszowa.pl).
Orawski Park Etnograficzny w Zubrzycy Górnej , wsi położonej u podnóża Babiej Góry i Policy, reprezentowany region w zbiorach muzealnych to część polska Orawy.	Od 2001 r. prowadzone są zajęcia z regionalizmu, tzw. muzealne ścieżki edukacyjne („Od ziarna do chleba”, „Jak to ze lnem było”, „Orawskie zabawki szmaciane”, „Ozdoby z bibuły”). Odbывают się warsztaty tkactwa artystycznego, imprezy folklorystyczne, pokazy ludowe, występy zespołów regionalnych, warsztaty dawnego rzemiosła, zajęcia gospodarskie (www.orawa.eu).

Sądecki Park Etnograficzny w Nowym Sączu, znajduje się 4 km od miasta, w muzeum zgromadzone zabytki pochodzą z terenów zamieszkałych przez Lachów sądeckich, Pogórze, górali sądeckich, Łemków nadpopradzkich i Cyganów karpaccich.	W sezonie letnim odbywają się pokazy tradycyjnych rzemiosł i artystycznej twórczości ludowej. Cykliczne imprezy plenerowe to m.in.: w połowie lipca Jarmark św. Małgorzaty (impreza nawiązująca do dorocznych targów średniowiecznych; w programie są liczne prezentacje dawnych zawodów wędrownych i rzemiosł, walki rycerskie, teatr uliczny, pokazy sokolnictwa, degustacja dawnej kuchni, gry i zabawy plebejskie, inscenizacje i koncerty), w 2. niedzielę września „Kociołek galicyjski” (nawiązuje do wielkiego kulinarnego dziedzictwa przodków – niepowtarzalna okazja skosztowania potraw sporządzonych na podstawie starych, zachowanych w rodzinnych zapiskach i przekazach ustnych, przepisów). Oferta edukacyjna z różnych dziedzin kultury materialnej i duchowej (sztuka, plastyka, muzyka, wiedza historyczna, tradycja, obrzędy). Interdyscyplinarny charakter oferty, szeroka tematyka – od archeologii, historii i etnografii regionu, poprzez muzykę regionalną i klasyczną, film dokumentalny, do zagadnień współczesnego świata z dziedziny kultury stanowi o jej atrakcyjności (www.muzeum.sacz.pl).
Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku, należy do najpiękniejszych muzeów skansenowskich w Europie, jest malowniczo położone na prawym brzegu Sanu u podnóża Gór Sanocko-Turczańskich – dość wiernie odzwierciedla fizjografię Podkarpacia. Pod względem liczby obiektów jest największym skansenem w Polsce. Zabytki reprezentują tereny południowo-wschodniej Polski, polsko-ukraińskie pogranicze (grupy etniczne: Bojków, Łemków, Pogórze Wschodnich i Zachodnich oraz Dolinian).	W muzeum urządzono wspaniałą stałą ekspozycję malarstwa ikonowego pt. „Ikona karpacka”, na której zaprezentowano ponad 220 ikon (od XV do XX w.), ukazujących pełny rozwój tego typu malarstwa w strefie polskich Karpat. Dopełnieniem tej działalności są wystawy czasowe organizowane z wykorzystaniem zbiorów własnych. Imprezy plenerowe mają dwa podstawowe cele do realizacji – popularyzację muzyki ludowej tradycyjnej i przetworzonej, aranżowanej oraz zwiększenie frekwencji poprzez wolny wstęp do Parku Etnograficznego. Odbywają się pokazy rzemiosł, degustacje potraw regionalnych, jarmark prac artystów i twórców ludowych. W czasie festynów występują regionalne zespoły ludowe. Na przełomie lipca i sierpnia odbywa się impreza cykliczna – Festiwal Pieśni i Muzyki Ludowej Młodych „Eurofolk”. Tematyka lekcji muzealnych jest dostosowana do wieku i potrzeb biorących w nich udział dzieci, a także do świąt w ciągu roku kalendarzowego oraz do prac codziennych, które towarzyszyły mieszkańcom miasteczek i wsi. Dzięki temu uczestnicy lekcji muzealnych mogą poczuć klimat dawnych czasów. Przykładowe tematy lekcji muzealnych: „Na św. Andrzeja wszystkim pannom nadzieja”, „Niezwyczajny czas Bożego Narodzenia”, „Hu, hu, ha... nasza zima zła”, „Palma zwiastun Wielkiej Nocy”, „Pisanki, kraszanki, jajka malowane”, „Karnawał w miasteczku, kotyliony”, „Od ziarenka do chleba”, „Obyś cudze dzieci uczył”, „Nie święci garnki lepią”, „Życie codzienne w galicyjskim rynku”, „Życie codzienne dawnej wsi” (skansen.mblsanok.pl).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z badań terenowych oraz z dostępnych stron internetowych.

Na pytanie: „Czy Państwa zdaniem w okresie ostatnich pięciu lat (czyli 2010–2014), z roku na rok zwiększa się liczba odwiedzających Waszą placówkę?”, tylko 18% respondentów stwierdziło, że „zdecydowanie tak, wzrastała w szybkim tempie”, 45% udzieliła odpowiedzi: „wzrastała w umiarkowanym tempie”, a 27% – „utrzymywała się na tym samym poziomie”. Tylko w jednym przypadku stwierdzono, że „malą w umiarkowanym tempie”. Frekwencja związana ze zwiedzaniem muzeów skansenowskich w 2013 r. wyniosła 25–40 tys. osób. Natomiast frekwencja podczas imprez plenerowych organizowanych z zaplanowanego kalendarza wahała się średnio na poziomie 10–20 tys. Na podstawie uzyskanych danych (tab. 2) stwierdzono, że około 1/3 osób odwiedzających badane muzea skansenowskie uczestniczyła w roku 2013 w imprezach plenerowych.

Tabela 2. Frekwencja w wybranych muzeach skansenowskich w 2013 r.

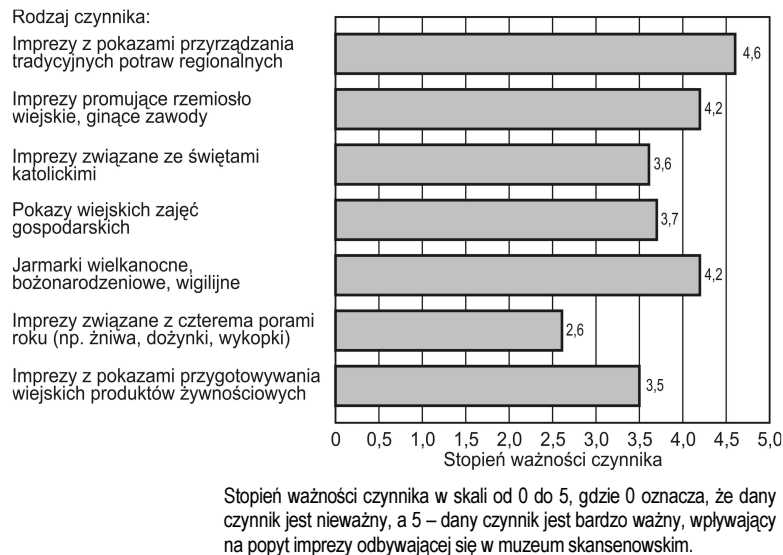
Frekwencja	Wybrane muzea skansenowskie		
	Kaszubski Park Etnograficzny we Wdzydzach Kiszewskich	Muzeum Etnograficzne w Zielonej Górze, z siedzibą w Ochli	Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu
Podczas imprez plenerowych	20 869	14 923	22 750
Podczas zwiedzania	39 196	33 871	49 616
Ogółem	60 069	48 794	51 891

Źródło: opracowanie własne na podstawie uzyskanych danych z muzeów skansenowskich.

Kolejne pytanie dotyczyło wydarzeń kulturalnych, które odbywają się w badanych obiektach skansenowskich. Prawie w 95% badanych placówek są organizowane cykliczne imprezy plenerowe, festiwale związane z kulturą ludową, występy kapel ludowych, wystawy czasowe, prezentacja gładzących zawodów, kiermasze kulinarne, warsztaty rzemieślnicze, lekcje muzealne. Ponadto we Wdzydzach Kiszewskich są organizowane odpusty, msze okolicznościowe, nabożeństwa majowe, w Wygiełzowie – spektakle teatralne, turnieje rycerskie, festiwale muzyki organowej i kameralnej, w Sierpcu – kiermasze rękodzieła, w Ochli – ścieżki tematyczne poruszające różne zagadnienia kulturowe związane z wykorzystaniem artefaktów eksponowanych w przestrzeni ekspozycji skansenowskich.

Na pytanie o liczbę cyklicznych imprez organizowanych w muzeum skansenowskim w ciągu roku uzyskano odpowiedzi wskazujące, że prawie w 50% badanych placówek odbywa się powyżej 10 imprez, w 20% – od 7 do 10 imprez, w 17% – od 4 do 6, a tylko w 3% obiektów – do 3 imprez.

Na podstawie piątego pytania dotyczącego typu imprez plenerowych cieszących się największą popularnością w badanych placówkach skansenowskich oceniono stopień ważności wymienionych czynników (rodzajów imprez) i wynik przedstawiono na rys. 2.

Rysunek 2. Imprezy plenerowe organizowane w muzeach skansenowskich cieszące się największą popularnością w opinii usługodawców oferty muzealnej

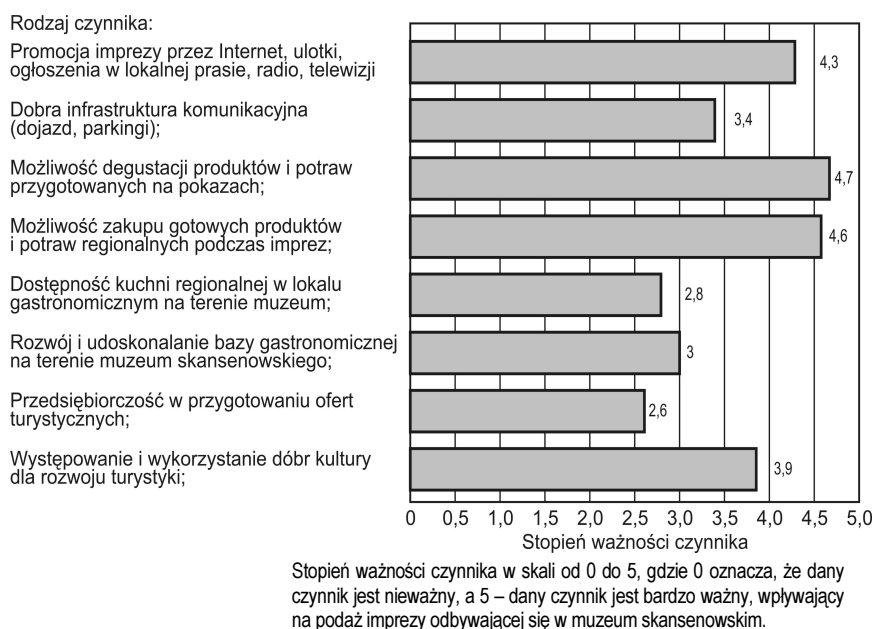
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań

Imprezami plenerowymi cieszącymi się największą popularnością w badanych muzeach skansenowskich w opinii respondentów usługodawców oferty muzealnej są:

- imprezy z pokazami przygotowywania wiejskich produktów żywnościowych (np. wypiek chleba, kiszenie kapusty, smażenie powidel, ubijanie masła) – wartość wskaźnika 4,6;
- imprezy z pokazami przyrządzania tradycyjnych potraw regionalnych – 4,2;
- pokazy wiejskich zajęć gospodarskich – 4,2.

Imprezy, których wartość wskaźnika stopnia ważności czynnika wpływającego na popyt imprezy wynosi 3,7 związane są ze świętami katolickimi, takimi jak: Niedziela Palmowa, Wielkanoc, Boże Ciało, Noc św. Jana, św. Rocha, święto Matki Boskiej Zielnej, św. Andrzeja (andrzejki), św. Katarzyny (katarzynki), św. Mikołaja (mikołajki), Boże Narodzenie, Matki Boskiej Gromniczej. Najmniejsza frekwencja odwiedzających muzea skansenowskie została odnotowana podczas jarmarków wielkanocnych, bożonarodzeniowych, wigilijnych – wartość wskaźnika wyniosła tylko 2,6, co może świadczyć o braku zainteresowania tego typu imprezami w okresie zimowym i wczesnowiosennym. Najwięcej skansenowskich imprez plenerowych organizowanych jest w sezonie wiosenno-letnim i wówczas wzmożony jest ruch turystyczny. Niska wartość wskaźnika może też wynikać z organizowania tego rodzaju imprez w miastach, które stanowią dużą konkurencję dla odbywających się w muzeach na wolnym powietrzu.

Szóste pytanie dotyczyło liczby tematów lekcji muzealnych istniejących w ofercie edukacyjnej muzeum skansenowskiego. Blisko w 92% badanych obiektów oferta zawiera ponad 10 tematów. W jednym przypadku oferta

Rysunek 3. Czynniki wpływające w największym stopniu na podaż imprez odbywających się w skansenach

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań

edukacyjna posiada tylko od czterech do sześciu tematów, co wskazuje na bogatą i interesującą tematykę lekcji muzealnych.

W kolejnym pytaniu, o liczbę tematów lekcji muzealnych dotyczących pożywienia, uzyskano aż 83% zaznaczonych odpowiedzi w przedziale 0–3.

Odpowiedzi na ostatnie, ósme pytanie ankiety na temat czynników, które wpływają w największym stopniu na podaż imprez odbywających się w muzeach skansenowskich ilustruje rys. 3.

Spośród ośmiu czynników poddanych badaniom w najwyższym stopniu na podaż imprez odbywających się w muzeach skansenowskich wpływają:

- 1) możliwość degustacji produktów i potraw przygotowanych na pokazach podczas imprez – wartość wskaźnika 4,7;
- 2) możliwość zakupu gotowych produktów i potraw regionalnych podczas imprez, na stoiskach – 4,6;
- 3) promocja imprezy przez Internet, ulotki, ogłoszenia w lokalnej prasie, radio, telewizji – 4,3.

Zdaniem respondentów – zarządzających muzeami skansenowskimi – w najmniejszym stopniu na podaż imprez plenerowych w tych placówkach wpływa przedsiębiorczość w przygotowaniu ofert turystycznych.

Reasumując rozważania na temat wpływu wydarzeń kulturalnych w muzeach skansenowskich w Polsce na rozwój ruchu turystycznego, można stwierdzić, że wyniki badań wykazały, iż w ostatnich latach w 68% badanych muzeów wzrastała liczba odwiedzających, na co miała wpływ coraz bogatsza oferta edukacyjno-kulturalna, którą mają prawie wszystkie placówki. Cyklicznie organizowane są folklorystyczne imprezy plenerowe – w połowie badanych obiektów powyżej 10 w ciągu roku. Największym zainteresowaniem cieszą się imprezy z pokazami przygotowywania wiejskich produktów żywnościowych oraz z pokazami przyrządzania tradycyjnych potraw regionalnych. W najwyższym stopniu na popyt imprez odbywających się w badanych muzeach skansenowskich wpływa możliwość degustacji produktów i potraw przygotowanych na pokazach podczas imprez, a także możliwość zakupu gotowych produktów i potraw regionalnych na stoiskach w trakcie imprez. Badane placówki oferują lekcje muzealne, warsztaty, prezentacje ginących zawodów, wystawy czasowe. W większości badanych muzeów skansenowskich w ofercie lekcji muzealnych jest ponad 10 tematów. Wraz z warsztatami tworzą bogaty w różnorodne zajęcia program i wyczerpująco przedstawiają temat, który najczęściej dotyczy ogólnie dawnego gospodarstwa wiejskiego, prac domowych, rzemiosła, sztuki, zwyczajów i obrzędowości ludowej.

Na podstawie źródeł literaturowych, badań i obserwacji własnych stwierdzono, że działalność edukacyjno-kulturalna prowadzona w muzeach na wolnym powietrzu w Polsce przyczynia się do zwiększenia ruchu turystycznego. Szeroki zakres oferty muzealnej, wprowadzanie interaktywnych form zwiedzania placówki, prezentacji multimedialnych, pokazów, większej liczby plenerowych imprez folklorystycznych, z wykorzystaniem dziedzictwa kulinarnego, powoduje zwiększone zainteresowanie turystów i okolicznych mieszkańców oraz częstsze odwiedzanie przez nich muzeów skansenowskich.

Podsumowanie

Muzea na wolnym powietrzu w Polsce powołane są do zachowywania i prezentowania dziedzictwa kulturowego. Placówki te starają się przekazać treści w sposób jak najbardziej atrakcyjny. Doskonale ten warunek spełniają różnego rodzaju folklorystyczne imprezy plenerowe połączone z pokazami, prezentacjami dawnych zawodów, jak również warsztaty i lekcje muzealne. Imprezom towarzyszą występy kapel i zespołów folklorystycznych oraz kiermasze żywności i rękodzieła. Organizowanie imprez w sezonie wiosenno-letnim, z wykorzystaniem koncepcji „żywego skansenu”, uatrakcyjnia ofertę edukacyjno-kulturową muzeów skansenowskich oraz przynosi oczekiwane efekty. Wymiernym rezultatem pozytywnego odbioru podejmowanych działań jest wzrost frekwencji odwiedzających te muzea.

W świetle przeprowadzonych badań na wzrost ruchu turystycznego w muzeach skansenowskich najbardziej wpływa różnorodna i ciekawa oferta imprez cyklicznych poświęconych dziedzictwu kulinarnemu z dodatkowym programem towarzyszącym w formie pokazów przygotowywania wiejskich produktów żywnościowych, przyrządzania tradycyjnych potraw regionalnych oraz organizowania kiermaszów żywności.

Muzea na wolnym powietrzu w Polsce udostępniają i przekazują dorobek kultury materialnej i niematerialnej w sposób przystępny, poprzez organizowanie folklorystycznych imprez plenerowych, z ekspozycjami stałymi i czasowymi w tle, warsztaty i lekcje muzealne. Oferta edukacyjno-kulturalna cieszy się coraz większym zainteresowaniem wśród turystów krajowych i zagranicznych oraz okolicznych mieszkańców.

BIBLIOGRAFIA

- ALEJZIAK B., 2011, *Innowacyjność oferty muzealnej w edukacji kulturowej dzieci i młodzieży na przykładzie wybranych obiektów muzealnych w Krakowie*, „Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie”, 2, 19, s. 11–20.
- BRZEZIŃSKA A. W., 2009, *Specjaliści od kultury ludowej*, „Nauka”, 3.
- CZAJKOWSKI J., 1984, *Muzea na wolnym powietrzu w Europie*, Krajowa Agencja Wydawnicza, Rzeszów–Sanok.
- JĘDRYSIAK T., 2009, *Turystyka muzealna*, [w:] K. Buczkowska, A. Mikos v. Rohrscheidt A. (red.), *Współczesne formy turystyki kulturowej*, Wyd. Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego w Poznaniu, Poznań.
- JĘDRYSIAK T., 2010, *Wiejska turystyka kulturowa*, PWE, Warszawa, s. 122–130.
- JĘDRYSIAK T., WOŹNICZKO M., 2015, *Dziedzictwo kulturowe w turystyce*, PWE, Warszawa.
- MIDURA F., 1972, *Muzealnictwo skansenowskie w Polsce (stan obecny i perspektywy rozwoju)*, [w:] *Muzea skansenowskie w Polsce*, Wyd. PWN, Poznań, s. 28–48.
- MOKRAS-GRABOWSKA J., 2009, *Możliwości rozwoju turystyki kulturowej obszarów wiejskich w Polsce*, „Turystyka Kulturowa”, 1.
- ORŁOWSKI D., WOŹNICZKO M., 2007, *Edukacyjne znaczenie skansenów w propagowaniu tradycji kulinarnych w turystyce wiejskiej*, [w:] Sikora J. (red.), *Turystyka wiejska a edukacja – różne poziomy, różne wymiary*, Wyd. Akademii Rolniczej w Poznaniu, s. 228–241.
- ORŁOWSKI D., WOŹNICZKO M., 2009, *Świętokrzyski Jarmark Agroturystyczny jako impreza promująca kuchnię regionalną w Muzeum Wsi Kieleckiej*, [w:] P. Palich (red.), *Marka wiejskiego produktu turystycznego*, Wyd. Akademii Morskiej w Gdyni, Gdynia.
- SIERACZKIEWICZ J., ŚWIĘCH J., 1999, *Skanseny. Muzea na wolnym powietrzu w Polsce*, Wyd. BOSZ, Olszanica.
- STASIAK A., 1998, *Funkcja turystyczna polskich skansenów*, „Łódzkie Studia Etnograficzne”, 37, s. 63–83.
- STASIAK A., 2000, *Charakterystyka ruchu turystycznego w wybranych skansenach w Polsce*, „Turyzm”, 10, 1, s. 39–72.
- ŚWIĘCH J., 2003, *Muzealnictwo skansenowskie w Polsce na tle regionów etnograficznych i architektonicznych*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce”, 6, Wdzydze Kiszewskie.
- WOŹNICZKO M., JĘDRYSIAK T., ORŁOWSKI D., 2014, *Turystyka kulinarna*, PWE, Warszawa.
- ZACHARIASZ E., ADAMCZAK D., 2005, *Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie – atrakcyjne miejsce nauczania pozaszkolnego i rekreacji*, „Biuletyn Stowarzyszenia Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce”, 8, Wdzydze Kiszewskie.
- ZAKRZEWSKA J., 2011, *Wiejska turystyka kulturowa na przykładzie Wielkopolskiego Parku Etnograficznego w Dziekanowicach*, „Turystyka Kulturowa”, 7.
- ŻYGULSKI Z., 1982, *Muzea na świecie. Wstęp do muzealnictwa*, Wyd. PWN, Warszawa.

